

Horváth Iván emlékére

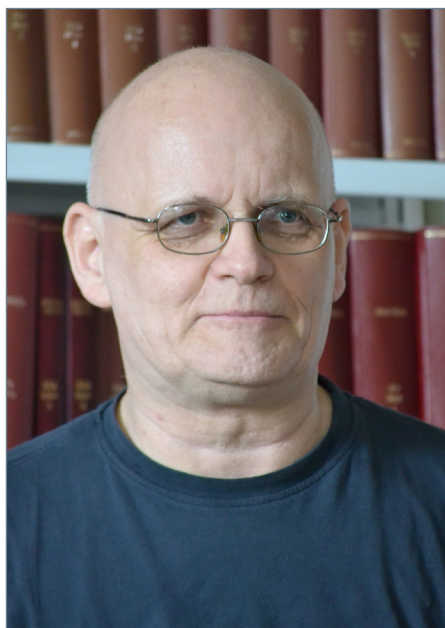
(1948–2024)

Képes Gábor
 képes.gabor@njszt.hu
 Neumann János
 Számítógéptudományi Társaság,
 ügyvezető,
 ELTE BTK BIÖP, egykori hallgató,
 demonstrátor és megbízott előadó

Beérkezett: 2024.07.30.

Elfogadva: 2024.08.03.

Publikálva: 2024.08.06.

Meghalt Horváth Iván. Iskolateremtő irodalomtörténész, Balassi-kutató, a régi magyar vers nagy ismerője és rendszerezője. A digitális bölcsészet – az ő, korábbi kifejezésével: bölcsészettudományi informatika – magyar úttörője. A reneszánsz ember, aki valószínűleg egy ilyen közhelyes megfogalmazásnak nem örülne, egy szemtelen, meglepő poénnak, egy vita lehetőségének annál inkább. Egy olyan tanáregyniség, aki elképesztő műveltségével, humorával és kamaszosan tiszta kíváncsiságával bölcsészek nemzedékeit inspirálta. Egy ínyenc, egy technofil, egy nagy kérdező és egy stabil pont: egy aufklérista, egy

humanista. A kutató tanár, akinél azért tolonganak a tanítványok, hogy bepillantást nyerhessenek a műhelyébe. A szakszemináriumok, az önálló kutatói spórák embere, egy eszményi egyetemről.

A szobája az ELTE BTK-n egy könyvtár: Bibliotheca Gerézdiana – a tisztelt előd, Gerézdi Rabán emlékére. És persze CHER – reneszánsz kutatóközpont. Egyszerű Intézmény – és mégis tanítványok, barátok, egymással vetélkedők és egymást segítők hálózata. Iván-iskola és Iván-óvoda, hiszen már a tanítványok tanítványai is szállóigeként emlegetik mondásait, utánozzák rácsodálkozó kezdőszólását: eltanultuk és továbbadtuk még a gesztusait is.

Az Iván-szoba: egyszerű, iskolai bútorok, egy falnyi könyvritkaság és egy, fából készült szonettírógép modellje, melynek tárcsáit forgatva mindig új és új vers keletkezik. Mintha maga Iván állna ott: meglepő, egyszerre egy régi világ utolsó képviselője és egy új hírnöke, behatárolt lehetőségekből szinte végtelen. Egy olyan egyetemi tanár, aki akkor is jelen van a térben, ha már nincs köztünk. Akitől lélekből már másfél évtizede búcsúzkodunk – tudván pokolian súlyos betegségéről –, de rettenetesen hiányzik, hogy már nem írhatunk neki... Ivan@... S ahogy az lenni szokott a látnokokkal, valószínűleg most kerül majd a helyére a szerepe és jelentősége a digitális bölcsészet világában. Feltehetően lesz Horváth Iván Intézet, Horváth Iván-díj (így legyen! – ez egy javaslat), de még jobb lenne megfontolni az üzeneteit. Kezdve a legegyszerűbbekkel: hogy ahhoz, hogy jó

tanár, jó kutató válhasson valakiből, szabadidő kell. Ha egy tanár, egy kutató minden másodpercét beosztjuk és ellenőrizzük, épp arra nem marad ideje és kedve, hogy elolvasson egy regényt. Olvasói kíváncsiság és élmény nélkül pedig nem lesznek bölcsészek – és nem lesz kultúra. Ő persze ezt sokkal szellemesebben és egyszerűbben fogalmazta meg a Neumann Társaság Informatikatörténeti Adattára számára készült portrébeszélgetésben¹.

Horváth Iván könyvtártudományhoz való kötődése is rendkívül erős és inspiráló. „A klasszikus magyar irodalom virtuális könyvtárában nincsenek könyvek, csak szövegállományok, de könyvtárosra mégis szükség van: ő szerzi be, ő rendezi, ő teszi kényelmesen hozzáférhetővé, vagyis ő szolgáltatja a szövegeket. (És ő az, aki nem szed késedelmi díjat, és nem teszi szóvá, ha belefirkálunk a könyvekbe, vagy ha egyenesen ellopjuk őket.)” – írja Magyarok Babelben című *gépeskönyvében*². ...Melyben felsorol néhány mérföldkövet is – a magyar bölcsészettudományi informatika születéséről, ezer szállal kötődve a könyvtártudományhoz:

„Nemzetközi összehasonlításban talán a magyar irodalomtudománynak sem kell szégyenkeznie azokkal az eredményekkel, amelyeket a szövegek gépi nyilvántartásának és hálózati kiadásának terén eddig elért. Évszámokban bemutatva:

- 1976: a szegedi egyetemen megkezdődnek a régi magyar költészet teljes számítógépi leltárának munkálatai.
- 1984: létrejön az első hálózati összeköttetés Magyarországon egy irodalomtörténeti adatbázis és egy távoli felhasználó között. A két végpont: a szegedi JATE R55-öse és az MTA Irodalomtudományi Intézetének Commodore C64-ese, közöttük hagyományos, postai telefonvonal és egy bőrdm méretű modem.
- 1992: Párizsban megjelenik a régi magyar költészet adatbázisa a hozzávaló kétkötetes kézikönyvvel.
- 1993 november: Ugyanez megjelenik az Interneten, számos új szöveggel bővítve. Elkészül a Balassa-kódex sugárlemezes kiadásának első változata.
- 1993 december: További támogatás hiányában ideiglenesen befejeződik a magyar irodalomtörténeti adatbázis fejlesztése az Interneten.
- 1994: Ekkor kezdődik meg a Magyar Elektronikus Könyvtár kiépítése.
- 1996: Az Internet Expo költségén tovább fejlődhet az 1993-ban félbehagyott adatbázis; elkészül a Balassa-kódexnek és „József Attila prózájának nagy pontosságú hálózati kiadása.”

Szerény felsorolás, kiváló társakkal, közös eredményekkel: RPHA (Régi magyar költészet adatbázisa), BBOM (Balassi hálózati kritikai szövegkiadása). A digitális kultúra, internetes kultúra előfutára, úttörője, s ehhez a kultúrához lényegében saját nyelvet alkot – pontosabban szép, helyes, vonzóan időtlen magyar kifejezéseket keres. „Bábéli könyvtár, magyar könyvespolc”³

Képzetes Népkönyvtárról és Képzetes Nemzeti Könyvtárról álmodik. És aggódik a hosszú távú megőrzés miatt is. „Ha csakugyan a Világháló válik művelődésünk legfőbb közegévé, óvintézkedéseket kell tennünk, hiszen – mivel nincs minden könyvhasználathoz megfogható könyvpéldányra szükség – a kisszámú számjegykódolású hordozó megsemmisülésével megsemmisülhet a rájuk tapadó szöveg is. Márpedig az ókori Kelet óta azon alapul a művelődés, hogy a szövegek nemcsak az egyes embert élik túl, de megalkotó nemzetüket is” – írja 1998-ban. (Horváth Iván jelenidő.)

Horváth Iván könyvtártudományi jelentősége túlmutat azokon a bizottságokon, tanácskozáson, véleményezéseken, melyek révén a könyvtáros hivatás

¹ Horváth Iván videoportréja – ITF, NJSZT Informatikatörténeti Fórum

² Horváth Iván: Magyarok Babelben --Mi marad meg a Bábéli Könyvtárban? (elte.hu)

³ Horváth, I (1998) Bábéli könyvtár, magyar könyvespolc, 2000 folyóirat, május, p. 53-60.

művelői is találkozhattak vele (és elsősorban mint elsőrangú kutatóval találkozhattak). Ma már az is történelem, hogy a rövid életű MaNDA (Magyar Nemzeti Digitális Archívum) égisse alatt létrejött egy kutatócsoport, mely a magyar közgyűjtemények digitalizációs elveinek összehangolását célozta meg – Horváth Iván hatása számukra is megkerülhetetlen volt⁴. Részben ez a szellemi munka folytatódott az OSZK-ban, ahol Horváth Iván Herner János megbízott főigazgatóhelyettes tudományos főtanácsadója volt. Legutóbb a Pray-kódex kiadásán dolgozott az OSZK-val. Ez a projekt, amely a kollégák megfogalmazása szerint „szívügye” volt, tudomásom szerint hamarosan lezárul, és az OSZK Digitális Bölcsészeti Központja emlékprojektet tervez megvalósítani, hogy „tisztelét fejezze ki a Tanár úr munkássága előtt”. Ez közelebről egy általa megálmodott digitális bölcsészeti projekt megvalósítását jelenti.

Az általa elindított ELTE BTK BIÖP (Bölcsészettudományi Informatika Önálló Program) nélkül ma nem lenne digitális bölcsészet hazánkban, vagyis nem jött volna létre az OSZK DBK sem. Ez a rövid összefoglalás – és akik folytatják a munkát: a tanítványok, a tanítványok tanítványai és az olvasók. Lesz internetes nyom – és lesz kő tábla is. Hogy maradandó legyen.

⁴ <https://videotorium.hu/hu/recordings/4267/mandalat-1-5>

Fotó forrása: MTA BTK ITI, CC-BY-SA-4.0

